

FILE DIN VIAȚA UNEI BISERICI ȘI A UNUI MITROPOLIT (IV)

Veronica BOLDIȘOR,

istoric, colaborator la Muzeul Literaturii Române „M. Kogălniceanu”

Abstract

The author puts into circulation a set of documents – shown for the first time – that illustrates the state of uncertainty, during the next 20 years of the Church and of the society before the Union of Bessarabia with Romania, at 27 march 1918. The author highlights the role of the Church, of the bishop Gurie Grosu in the establishment of a quiet life of Moldavians. Some documents show the unification of church life in Bessarabia and the Old Kingdom. Are capitalized the documents showing the existence of intrigue and misunderstanding within the Church, the attitude of personalities of Romanian culture etc.

Keywords: The Metropolitan Church of Bessarabia, unification of church life, old style versus new style (in the church calendar), the sectarianism, conflicts between Church and State.

* * *

(Sfârșit. Începutul în nr. 1-3, vol. 51-53, 2014)

IV. DOCUMENTE

Cuvânt de hiritisire a Sfatului Țării de arhimandrit Gurie

„Preoțimea moldovenească hiritisește Sfatul Țării, așteptând ajutor din partea lui în lucrul naționalizării Bisericii Moldovenești.

[...] Preoțimea moldovenească hiritisește Sfatul Țării care cu gura onoratului președinte au proclamat că el va lupta să introducă în viață ideile înalte de frăție, libertate și egalitate. Aceste idei sunt ideile lui Hristos. Hristos n-au lăsat forme de dinafară, obligate pentru viața politică. El au proclamat numai ideile spuse, ca oamenii singuri, pătrunzându-

se de aceste idei, să-și alcătuiască după dănsese așa forme de viață, care mai bine să corespundă acestor idei. Hristos au adus în lume și au propovăduit slobozenia duhului și că toți oamenii sunt copiii lui Dumnezeu și Dumnezeu este Tatăl tuturor.

Dreptatea pe temeiul frăției și slobozeniei voiește s-o înfăptuiască în formele vieții obștești Sfatul Țării.

Aici am auzit azi rostindu-se cuvintele: «cu ajutorul lui Dumnezeu», «cu mila lui Dumnezeu». S-a spus și aici că norodul nu poate trăi fără Biserică, că ea îi hrănește sufletul. Vă încredințez că blagoslovenia lui Dumnezeu va fi cu Sfatul Țării și el va spori în lucrul său.

[...] Preoții prin sate mult suferă de anarhie, de samavolnicia care domnește în țară. Ei se bucură că Sfatul Țării și-a pus scopul ca să lupte cu această anarhie, că și ei vor fi apărați de obidele ce li se pricinuesc pe nedrept.

Trăiască Sfatul Țării. Trăiască moldovenii. Trăiască Basarabia liberă.

21 noiembrie 1917”

(Revista Luminătorul, decembrie 1917, p. 25-26)

„Despre pogromurile și nelegiuirile care se fac la noi în Basarabia”

„Noi socotem că țărâניה noastră moldovenească e mai blândă și mai înțeleaptă decât cea rusească și are încă frica lui Dumnezeu. Bucuria noastră a fost scurtă. [...] Și la noi în Basarabia se face pe multe locuri tot acele nelegiuiri ca și în Rusia. Ținutul Hotinului de-acu e pustiit. Așijderea au pățimit foarte ținutul Sorocii și [cel al] Ismailului.

[...] Acum pedeapsa cu moartea după lege nu-i. S-a desființat. Dar fără de lege ucideri se fac fără de număr, se fac de [către] oameni, îmbrăcați în haine ostășești.

A fost ucis și generalul cel mai mare al tuturor oștilor, numai pentru aceea, că altminterea înțelegea interesurile patriei decât cum o înțeleg bolșevicii.

[...] La noi, dintr-o sută de oameni numai 25 știu carte, dar 75 sunt oameni cu totul întunecați. Însă vremea e foarte înșelătoare și e foarte ușor de căzut în greșeală.

Trebuie ascultat preotul din sat.

[...] Fraților creștini! Să țineți minte că a fura, a da pojar [a incendia – *n.n.*, *V.B.*] la averea străină, a risipi averea străină este o mare nelegiuire și o mare rușine pentru moldoveni.

[...] Mișcarea lui Inochentie foarte bine a arătat în ce mare întuneric se află până acum moldovenii. De atâta a și avut ieromonahul Inochentie, dintr-o parte, așa spor în lucrul lui cel necurat, că da norodului hrană după placul și înțelesul lui, măcar că hrană otrăvitoare și vătămătoare.

Protoieru C. Popovici"

(*Revista Luminătorul*, decembrie 1917, p. 46-50)

Ordonanță circulară

Către cucernicii preoți din eparhie s-a trimis următoarea ordonanță circulară:

„Din pricina împrejurărilor din ultimele vremi s-a împrăștiat o dezordine în țările învecinate cu noi, care dezordine nu numai că le distruge grabnic, dar oprește și mersul omenirii spre civilizație și progres. Țara românească a rămas ca o insulă în care e liniște și muncă. Însă rătăciții de peste hotare vor să tulbure pe alocuri și liniștea noastră; vor să întindă focul și peste capetele noastre, ca să se folosească tot ei, străinii de lege și de neam. Luați aminte, cucernice părinte, la stricăciunea bolșevismului; priviți peste Nistru și veți vedea nenorocirea și veți auzi tânguările bătrânilor,

femeilor și copiilor, și judecați bine cât de cuminte este viața noastră românească.

Bolșevicii, oamenii rătăciți și fără ordine, trimit și prin țara noastră, mai ales prin Basarabia, emisari anume, agenți, care știu să strice sufletele cu bani, cu momeli, aruncă foi și vești mincinoase împotriva rânduiei noastre, ei șoptesc că țaranii din vechiul regat trăiesc ca niște robi, că ei n-au legi, că stăpânirea îi ține în întuneric și că tot în acest fel vor ajunge și locuitorii frați din Basarabia. Pe de altă parte, zvonesc că legea ce s-a dat pentru pământ și pentru libertate este numai o vorbă; că pământul s-a împărțit ca o înșelăciune, să îmlânzească și să atragă pe locuitori să uite de vechea stăpânire străină sau că pământul, de le-a rămâne, va fi plătit foarte scump și tot așa de scumpe vor fi și dările la Stat pentru pământ; alții spun că dacă se dă pământ locuitorilor, apoi toată roada lui va fi rechiziționată de stăpânire cu preț mic și că nu li se cade țaranilor să aibă pâine albă, ci numai porumb.

Cucernice părinte, vedeți că toate acestea sunt minciuni și nu se potrivesc două între ele; rătăciții vor să le toarne ca otravă în sufletele noastre, vor să pună dușmănie între liniștitul și cumintele popor românesc cu stăpânirea lui.

Cucernicia voastră sunteți însă tocmai păzitorul păcii mântuitoare a lui Hristos Dumnezeu și pentru păzirea acestei păci aveți răspundere.

De aceea, vă scriem să fiți la datorie, să lucrați așa cum vi-i menirea cu timp și fără timp.

Chemați poporul la rugăciuni și apoi vorbiți-i cu inima deschisă că tot ce a auzit sunt minciuni; strângeți-l la sfat duhovnicesc și învățați-l să-și iubească adevărata lui țară, România, să aibă încredere în stăpânirea ce i-a dat-o Dumnezeu și să nu se îndoiască că legea pentru pământ și pentru libertate este adevărată și ea se va împlini în folosul tuturor locuitorilor liniștiți ai țării.

Unde-i liniște și pace, acolo sălășluiește și binecuvântarea lui Dumnezeu.

În lucrul acesta ce veți face să vă înțelegeți totdeauna cu organele de administrație din comună și de rezultat să Ne comunicați din când în când.

Arhiepiscop (ss) Nicodim

Secretar general (ss) Constantin N. Tomescu

Șef de serviciu (ss) Icon. St. Constantin Ursu

Nr. 10543 – 1919, septembrie 24"

(*Revista Luminătorul, 31 august / 13 septembrie 1919, p. 18*)

Ordonanță circulară

„Vă reamintim de o foarte însemnată datorie ce aveți ca păstor: datoria de a învăța pe copiii creștini legea.

Cu Ordinul Nostru circular nr. 1690 din februarie 12 a.c., publicat și în *Luminătorul* nr. 4, vă atrăgeam atenția să intrați în drepturile cucerniciei voastre de învățători ai legii lui Hristos, catiheți la școlile sătești; să puneți toată râvna pentru luminarea poporului și astfel peste toate foloasele veți avea și binecuvântarea lui Dumnezeu.

În școală, cucernice părinte, se întăresc temeliiile națiunilor. De aceea, dacă acum încă aveți puțința să lucrați la temelia neamului nostru, să nu vă uitați datoria, chiar în școlile unde n-ați fost chemați să învățați legea creștină, să cereți singuri loc și să vă devotați acestei misiuni, care e din preoția adevărată. Și de nu vi se deschide ușa școlii, să Ne scrieți Nouă ca să intervenim.

Acum, Directoratul de instrucție din Basarabia, cu ordinul circular nr. 14547 către revizoratele și inspectoratele școlare, admite ca religia în școlile primare să se predea «numai de către preoții parohiali în condițiunile bugetare din trecut».

Așadar, vi s-au deschis iarăși porțile școlilor, sunteți chiar chemați ca să lucrați la temelia neamului nostru.

Rămâne numai să vă îndepliniți această însemnată datorie și Noi vă invităm cu stăruință să pășiți imediat.

Arhiepiscop (ss) Nicodim

Secretar general Constantin N. Tomescu

Șef de serviciu B. Vizireanu

Nr. 12126 – 1919, octombrie 31"

(*Revista Luminătorul, 31 octombrie / 13 noiembrie 1919, p. 12*)

Ordonanță circulară

„În dispoziția Noastră administrativă nr. 4107, publicată în revista oficială a eparhiei *Luminătorul* nr. 6. din martie a.c., se arată lămurit condițiile, cu care se pot hirotoni diaconii cântăreți în preoți. Totuși, se ivesc mulți candidați fără să întrunească acele condiții și prezintă în loc de acte de studii numai niște certificate de recomandare de la preacucernicii protopopi de județe și de cercuri, în baza cărora cer hirotonia.

Aceasta este un abuz și călcare de ordine. Vă invităm ca pe viitor să nu se mai elibereze nicio asemenea recomandare candidaților, care nu întrunesc condițiile amintite; în cazuri contrare se vor lua măsuri severe administrative.

Arhiepiscop Nicodim

Secretar general Constantin N. Tomescu

Șef de serviciu Icon. Stavr. Constantin Ursu

Nr. 12125 – 1919, octombrie 31"

(*Revista Luminătorul, 31 octombrie / 13 noiembrie 1919, p. 13*)

Ordin circular

„Instituția «Casa Noastră» de expropriere și împrumut din Basarabia, cu adresa nr. 5344 a.c., ne aduce la cunoștință că în unele comune s-au iscat oarecare neînțelegeri între subcomisiunile ce lucrează la împărțirea pământului și preoți, pentru pământul bisericesc.

Credem că la mijloc s-a petrecut vreo greșeală dintr-o parte sau din alta. Dar ca

asemenea cazuri să nu se mai repete, vă punem în vedere că legea agrară, așa cum s-a alcătuit, este lege întărită, și nimeni n-are voie s-o discute, când vin autoritățile s-o aplice. Ce va fi de observat asupra acestei legi se va face numai în parlamentul țării, și de aceea să știți că până se vor lua alte măsuri să vă supuneți numaidecât legii. Dacă sunteți nemulțumiți de prețul stabilit pe hectar de expropriere vă puteți adresa pe cale legală la instanțele judecătorești.

Comisiunilor ce lucrează să le dați știri-le de care au nevoie.

Abaterile se vor pedepsi aspru.

Arhiepiscop Nicodim

Secretar general Constantin N. Tomescu

Șef de serviciu Prot. M. Ciachir

Nr. 13319 – 25 noiembrie 1919”

(*Revista Luminătorul*, 15 / 28 noiembrie 1919, p. 5)

Scrisoare adresată Mitropolitului Primat Miron Cristea

„Administrația supremă a Bisericii ortodoxe din partea Rusiei liberate de sub puterea bolșevicilor, se îndreaptă către Voi, Venerate Părinte, cu smerita rugăciune ca să binevoiți de a lua aminte la cele ce urmează:

Punând mâna pe puterea supremă din Rusia în 1917, maximaliștii s-au apucat să distrugă nu numai clasele cultivate ale societății și obiectele de artă, ci și toate regiunile, cum și reprezentanții lor și monumentele cultului religios, venerate de toți. Bisericele Kremlinului din Moscova, bisericile din orașele Iaroslavl și Simbirsk au fost pustiite, mai multe locașuri au fost profanate. Veșmântăria istorică și biblioteca patriarhilor din Moscova și Petrograd sunt jefuite. Mitropolitul Vladimir din Kiev, aproape 20 de episcopi, sute de preoți au fost asinași. Înainte de a le da lovitură de moarte, bolșevicii taie mâinile și picioarele victimelor lor. Unii au fost îngropați de vii. Procesionile religioase urmate de nume-

roase mase de popor la Petrograd, Tula, Harkov și Soligalici au fost împrăștiate cu împușcături. Acolo unde domnește puterea bolșevicilor, Biserica creștină e persecutată cu mai multă ferocitate decât în primele timpuri ale creștinismului. Călugărițele sunt violate, se proclamă socializarea femeilor, libertatea pasiunilor celor mai dezordonate. Pretutindeni se văd moartea, frigul, foametea. Populațiunea e abătută, supusă la încercări arzătoare. Unii ies curățți din ele, alții sucombă. Numai Siberia și teritoriile Uralului, expulzând pe bolșevici, procedează la regularea existenței lor civile și religioase sub egida credinței.

Cu sentimente de adâncă durere, Venerate Părinte, vă informăm despre nenorocirile pe care le sufăr milioane de Ruși din adevărata Rusie. Prin forța solidarității omenești, prin sentimente de frăție creștinească, sperăm să putem conta, Venerate Părinte, pe compătimirea Voastră, în calitate de reprezentant al Bisericii creștine.

Creștinii voștri să afle în ce stă viața și moartea acelor care în nord-estul Europei, ajung martiri ai credinței lui Hristos în secolul al XX-lea.

Prezidentul Administrației supreme a Bisericii Ortodoxe, Silvestru, Arhiepiscop de Omsk

Membri ai Administrației: Vladimir, Arhiepiscop de Simbirsk, Preotul Vladimir Sidonski, Profesorul Pissarev”

(*Revista Luminătorul*, august / septembrie 1919, p. 14)

Din lucrările Congresului Eparhial al Arhiepiscopiei Chișinăului (februarie 1925)

Proces-verbal nr. 12

„Astăzi, 14 februarie 1925, în ședința plenară a Congresului Eparhial al Arhiepiscopiei Chișinăului, de dimineață a fost discutată chestia despre înmulțirea activității culturale bisericești populare în cercurile protopopești.

Pentru înmulțirea activității culturale de onorații membri ai Congresului se găsesc de cuviință următoarele măsuri:

1) înființarea cercurilor culturale prin protopopii din preoți și aleși mireni la fel cu cercurile culturale școlare;

2) să se aducă la viață sfaturile (consiliile) parohiale cu activitatea lor;

3) să se înființeze biblioteci parohiale;

4) să se țină conferințe religioase și culturale în zilele duminicale și de sărbători.

[...] Toată activitatea religioasă și culturală trebuie să se bazeze pe principii religioase și naționale, abținându-se cu desăvârșire de la curentele politice, de orice culoare ar fi ele înlăuntrul Țării.

Drept pentru care s-a dresat acest proces-verbal pentru a fi înaintat Î.P.S. Arhiepiscop spre aprobare.

Președinte – Al. Baltaga

Secretar – pr. Procopie Jechiu”

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 33, f. 64)

Proces-verbal nr. 15

„Consiliul Eparhial este dator să prezinte anual Congresului general eparhial o completă dare de seamă privitor la activitatea sa.

Prerogativele Consiliului eparhial:

1) înregistrează diferite chestiuni și le supune discuției Congreselor, păstrează anumite dosare și corespondențe, culege informații despre chestiunile și corespondențele intrate în Congres;

2) supraveghează executarea hotărârilor luate;

3) Apără toate drepturile Bisericii și ale clerului basarabean ortodox în fața oricăror instanțe bisericești sau civile și reprezintă interesele Bisericii la congrese, delegații etc.

Aceste îndatoriri sunt prevăzute în Jurnalul nr. 9, al Congresului din septembrie 1907, și completate în instrucția art. 27-30,

proces-verbal nr. 48 al Congresului din iulie 1922.

Acum Comitetul (Consiliul) Eparhial este cel ales de Congresul general din iulie 1923, anume: președinte Iconom Mitrofor Alexandru Baltaga, membrii: Iconom Stavrofor Serghie Bejan, DI Constantin N. Tomescu, Prot. I. Carauș, Ic. St. V. Dimitriu și Ic. St. Iosif Belodanov.

După alegere și până azi, Comitetul (Consiliul) a avut, de regulă, măcar câte o ședință săptămânal.

[...] Despre Mitropolia Basarabiei, Comitetul (Consiliul) Eparhial a alcătuit încă un Memoriu, prezentat prin ÎPS Arhiepiscop autorităților superioare și a tipărit în extras *Actul solemn*, încheiat de Congresul general extraordinar din 8 iulie 1923, ce a fost semnat de cei patru episcopi ai Basarabiei.

Cu mare satisfacție Comitetul (Consiliul) Eparhial a cetit răspunsul nr. 414/1923 al Sf. Sinod că «în ședința sa din 15 noiembrie 1923, deliberând asupra dorinței Congresului general eparhial al Basarabiei, de a se ridica Sf. Arhiepiscopie a Chișinăului la rangul de Mitropolie, consideră dorința aceasta ca satisfăcută».

[...] În vederea apărării drepturilor Bisericii și ale clerului basarabean amintim următoarele: învățământul religiei în școlile primare și predarea lui de către preoți a suferit multe împiedicări în ultimii ani. La 14 septembrie 1923 am avut o consfătuire cu inspectorul-șef școlar din localitate la ÎPS Arhiepiscop, susținând dreptul preoțimii ca numai ea să predea religia în toate școlile Țării câte două ore săptămânal, dar, în cele din urmă, s-a legiferat altfel, că «Religia se predă de învățător, dar poate fi predată și de preot».

S-a mai discutat: despre cercurile școlare; deschiderea clasei V la școlile spirituale; examene pentru hirotonirea cântăreților și a monahilor; despre casele fostei școli bisericești; despre membrii Societății Istorie-Arheologice-Bisericești; despre înfiin-

țarea Academiei Teologice la Chișinău (e păcat că timp de doi ani se poartă numai corespondență și factorii responsabili de la București nu ajută mai repede la realizarea acestei nevoi culturale a Bisericii noastre); despre cursuri de educație a vocii elevelor școlii eparhiale de fete; despre reforma Calendarului; despre un arhitect eparhial, care să supravegheze de aproape clădirile bisericilor, ce devin pe alocuri o primejdie etc.

Președintele Comitetului (Consiliului) Eparhial – Al. Baltaga

Ic. St. S. Bejan; Prot. Ioan Carauș, Const. N. Tomescu.”

(ANRM, fond 1135, inv. I, dosar 33, f. 86, f. 88)

Proces-verbal nr. 23

„Congresul clericilor și mirenilor din Eparhia Chișinăului, în ședința plenară din 17 februarie 1925, luând cunoștință că prin proiectul de *Lege pentru unificarea bisericească* se prevede delimitarea Episcopiei Hotinului la Mitropolia Cernăuți, a pus această chestiune importantă în discuție.

Având în vedere că unitatea organizației bisericii a tuturor eparhiilor basarabene s-a format de decenii și că în afară de acestea sunt organizații comune economice (casa emeritală, școala eparhială de fete, Frățimea nașterii lui Hristos, Școala de cântăreți, Seminarul Teologic, Societatea Istorică-Arheologică-Bisericească) care au ca scop ajutarea întregului cler al Bisericii Basarabene,

Luând în considerare faptul că în proiectul de Unificare a Bisericii, elaborat de așa-zisa Constituantă bisericească s-a stabilit aceeași bază, care a fost exprimată de Congresul general eparhial al Bisericii Basarabene ca Arhiepiscopia Chișinăului să fie ridicată la rangul de Mitropolie a Bisericii Basarabene, din care vor face parte integrală Episcopii Hotinului și Ismailului,

Constatând că Hotărârile Constituanței și Congresului au fost consfințite prin hotărârea Sf. Sinod, care a aprobat aceasta,

Congresul își exprimă hotărârea fermă ca să se ție seamă de proiectul elaborat de Congresul general eparhial și Constituantă Bisericească, aprobat și de Sf. Sinod, neadmițându-se nicio modificare, rămânând și în viitor Episcopia Hotinului, care este strâns legată cu interese comune generale din punct de vedere bisericesc și economic tot ca Episcopie a Bisericii Basarabene.

Despre aceasta, cu supușenie Congresul apelează la ÎPS Arhiepiscop Gurie cu rugămintea de a interveni locului în drept pentru a satisface dorința și a păstra dreptul nostru aici exprimat.

Președinte (ss) Ic. Mitr. Al. Baltaga”

Urmează 30 de semnături ale delegaților.

Pe procesul-verbal este aplicată rezoluția: „18.02.1925. Se va aduce la cunoștință și aprecierea Maturului Senat și Onoratei Camere.

Arhiepiscop (ss) Gurie)”

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 33, f. 99)

Arhiepiscopia Chișinăului Dispoziție arhipăstorească

„Se aduce din nou la cunoștință evlavioșilor creștini, care se duc pe la mănăstiri, acestea:

1. Sfintele slujbe se pot săvârși numai după stilul îndreptat, așa cum s-a hotărât de Sfântul Sinod și cum s-a adus la cunoștință credincioșilor prin scrisorile pastorale și prin dispozițiile arhipăstorești până azi.

2. Sfântul și marele post a început luni, 15 februarie, și ține până sâmbătă, 3 aprilie 1926.

3. Buna Vestire se serbează joi, 25 martie, în săptămâna a șasea din marele Post.

4. Săptămâna Sfințelor Patimi începe luni, 29 martie.

5. Sfânta și luminată zi a Învierii, Sf. Paști, se va prăznui la 4 aprilie.

Mărturisirea credincioșilor și sfânta împărtășire în legătură cu Sf. Paști se poate face numai până la 4 aprilie.

Numai în ziua de Sf. Paști, la 4 aprilie, se va sfinți pasca și ouăle roșii.

Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel începe luni, 31 mai.

Pravoslavnicii creștini să cunoască că mănăstirile ca și toți preoții nu se pot abate de la respectarea acestei dispoziții și deci îi îndemnăm a se supune în totul.

Gurie, Arhiepiscopul Chișinăului

Consiliul Eparhial al Arhiepiscopiei Chișinăului

23 martie 1926"

(ANRM, fond 1232, inv. 1, dosar 283, f. 31)

Către Directorul Băncii Naționale Chișinău (30 martie 1934)

„Domnule Director,

În anul 1932/18/03 Banca Națională Chișinău a împrumutat Mănăstirii Hârjauca suma de lei 530 000 pe garanția rentelor de împrumut în valoarea nominală de lei 1 475 900 cu contractul nr. 1580. Cupoanele de pe aceste rente au fost estimate spre acoperire a împrumutului și a procentelor și au fost o garanție solidă de achitare treptată a datoriei mănăstirești.

Timpurile extrem de grele din punct de vedere financiar n-au dat posibilitatea Mănăstirii să lichideze datoria în mod grabnic și a fost nevoită să ceară amânări. Totuși, puțin câte puțin datoria se micșora și tindea spre stingere, când, pe neașteptate, Banca Națională București, în urma intervenției Băncii Naționale Chișinău, în februarie 1933, a vândut rentele cu prețul cel mai scăzut și defavorabil de pe atunci, lipsind în așa fel Mănăstirea de averea ei și tăindu-i posibilitatea să plătească datoria cu cupoanele rentei.

Drumurile înzăpezite din ianuarie a anului trecut ne-au împiedicat să venim personal la București să susținem intervenția Mănăstirii ca să nu se vândă rentele și am intervenit cu adresa nr. 383, din 20 ianuarie 1933, stăruitor rugând pe

Domnul Guvernator al Băncii Naționale să amâne vânzarea, și totuși, rentele au fost vândute. În timpurile atât de grele prin care trecem noi toți, când însuși Statul a venit în ajutorul tuturor datornicilor cu legea conversiunii datorii, cu moratoriu etc., Banca Națională n-a vrut să păsuiască nițel pentru o Mănăstire creștin-ortodoxă română, ca să-i dea posibilitatea cu încetul să-și achite integral datoria cu propriile ei mijloace, ci a găsit cu cale să-i vândă averea cu un preț derizoriu, lipsind-o de mijloace de existență.

Cu ce ar fi riscat Banca Națională, dacă rentele n-ar fi fost vândute? Cupoanele garantau acoperirea treptată a datoriei, iar pe de altă parte, prețul rentelor urcându-se în ultimul timp – și garanția devenea din ce în ce mai solidă. Până acum, Mănăstirea neavând bani, n-a putut să-și răscumpere rentele vândute de Banca Națională cu un preț mai scăzut, iar acum, când prețul rentelor s-a urcat atât de însemnat, Mănăstirea ar suferi mari daune, răscumpărând rentele cu prețul actual.

Domnule Director,

Împreună cu acestea Noi Vă trimitem și restul de bani în suma de lei 47 691 pentru acoperirea completă a împrumutului contractat de Mănăstirea Hârjauca și stăruitor Vă rugăm să binevoșiți a dispune tot ce va fi posibil ca Mănăstirea Hârjauca să intre iarăși în posesiunea rentelor ce le-a avut până acum, cu ce veți face un mare bine și o dreptate unei instituții bisericesti creștine ortodoxe.

Stareț (ss) Mitropolit Gurie

Locțiitor de stareț (ss) Protosinghel Arsenie"

(ANRM, fond 1232, inv. 1, dosar 312, f. 148-149)

Din lucrările Adunării Eparhiale a Chișinăului (mai-iunie 1936)

„Constantin Roșca: În eparhia noastră se petrece o tragedie. Până când are să du-

reze această stare de încordare? Nu-i permis nimănui să atace pe ÎPS Sa astfel. Să se găsească o altă modalitate de a judeca lucrurile. Dezbaterile acestea lovesc în ÎPS Sa și în Biserică. Răul moral ce se aduce bisericii este enorm.

Ștefan Ciobanu: Scaunul ÎPS Sale e mai mult de tortură decât de onoare. [...] Nicăieri chiriarhii nu sunt terorizați ca aici. Presa face exagerări. [...] Să nu îngreunăm singuri lucrurile. Alt chiriarh nu făcea cât a făcut ÎPS Sa Mitropolit Gurie.

Pan Halippa: Trebuie să ne preocupe gândul să sărim să stingem focul, ca să nu fim mistuiți cu totul. [...] Adunarea vrea să asculte un referat (e vorba de un adevărat rechizitoriu revoluționar, citit la adunare de către Leon Trofimov, un preot rus venit din St. Petersburg după Unire, care se răzbuna pe ÎPS Gurie (pentru că acesta l-a destituit în 1935 din protopopie pentru neascultare în chestiunea Calendarului îndreptat – *n.n., V.B.*). Or, acest referat este plin de răutate la adresa ÎPS Gurie. Ce vreți, să distrugeți pe șeful Bisericii, cum se face azi în Germania față de episcopi? Mă atașez la propunerea domnului Ștefan Ciobanu. Să nu deschidem drumul luptei împotriva Bisericii.”

(*Gurie Grosu. Procesul și apărarea mea...*, p. 279)

Interpelarea profesorului Nicolae Iorga în ședința Senatului Parlamentului României din 17 noiembrie 1936

„Sf. Sinod a suspendat pe Mitropolitul Basarabiei, care nu este condamnat, care nu a fost judecat, care nu a fost ascultat. Este pârât: s-a făcut o anchetă de un funcționar sau de mai mulți funcționari. Se poate întâmpla ca ei să aibă dreptate; se poate întâmpla să nu aibă dreptate. S-a iscat un urât scandal. [...] Să contribuim cu toții pentru a-l face să dispară în așa fel, încât să nu fie jignită nici dreptatea, dar nici cinstea Bisericii acesteia a noastră și nici românismul în Basarabia.

[...] Părintele se plânge: «...dacă aș consimți să demisionez, domnul prefect e gata să-mi pună pe masă 300 000 lei!»

Dar ce sunt obiceiurile acestea țigănești! Parcă ar fi vorba de un polițai din cine știe ce fund de provincie, de un om care nu-și dă seama nici de demnitatea sa, nici de a celora pe care îi aduce înaintea sa!

Cu ce se apără o țară? Înainte de toate, cu valoarea ei morală! Și, în momentul când trebuie să ne apărăm hotarele noastre și cu valoarea noastră morală, și în Biserică, și în Stat, nu în momentul acesta trebuie să provocăm asemenea scandaluri, care pleacă de la oameni de nimic împotriva unor oameni cu răspundere limitată. Căci cine nu știe că răspunderea financiară a Mitropolitului Gurie este aproape inexistentă!

[...] Iată ce a tăiat cenzura din textul comunicării mele de ieri, găsită periculoasă pentru ordinea de Stat: «În fața scandalului pe care înaintea credincioșilor Basarabiei îl reprezintă suspendarea, din ordin ministerial, de către Sf. Sinod, pentru dezordini financiare, care nu trebuiau să aducă după sine înjosirea unui ierarh, care a adus ca preot mari servicii cauzei românești în țara sa, expunându-se celor mai grele pedepse. Pe umerii popii Gurie Grosu a stat întreaga luptă pentru limba românească în Basarabia. La aceasta se pricepea; la socoteli, nu, dar la aceasta se pricepea și noi trebuie să pricepem că nu ne este îngăduit să lovim un astfel de trecut, pentru greșeli de contabilitate.»

[...] Întreb pe dl președinte al Consiliului de Miniștri (Gheorghe Tătărescu – *n.n., V.B.*), dacă nu crede că intervenția personală a sa trebuia să introducă în această tristă afacere discreție, bunăcuviință și grija unor interese naționale de care nu s-a ținut seamă până acum.”

(*Ziarul Neamul românesc, nr. 252, 19 noiembrie 1936*)

Domnului profesor Nicolae Iorga

„Șoseaua Bonaparte 6
București

Studentimea română creștină din întreaga țară, în fața dreptei și hotărâtei Dvs. intervenții în cazul ÎPS Mitropolit Gurie al Basarabiei, prigonit de către oameni ce nu au autoritatea morală să cheme pe alții la răspundere, respectuos își permite a Vă adresa călduroasele sale admirații.

Gata de luptă așteptăm semnalul Dvs. pentru începerea unei acțiuni dârze.

Apărăm un om, o cauză dreaptă și prestigiul Bisericii Ortodoxe.

Președintele Uniunii Naționale a studenților creștini români Șerban Milcoveanu
Președinți de centre studențești:

București – Antoniu Ion

Iași – Theodor Tudose

Cluj – Tiberiu Vereș

Cernăuți – Filon Rauric

Chișinău – Constantin Nicolae

Sibiu – Malene

Timișoara – David”

(*Gurie Grosu. Procesul și apărarea mea...*, p. 286)

Din scrisoarea întâi a ÎPS Gurie către Patriarhul Miron Cristea (17 noiembrie 1936)

„Oricât de grea și de înspăimântătoare devine situațiunea mea din cauza tratamentului la care mă supuneți, vă rog să considerați că ea va avea un sfârșit cel puțin prin moartea mea, când persecuțiile nu mai pot fi decât niște deșertăciuni ome-nești pentru cei ce le-au întrebuițat. Ceea ce va rămâne însă și după moartea mea și a noastră a tuturor, va fi pata neștersă a unui tratament neîngăduit, absolut ilegal și anticanonice de care s-a făcut și se face răspunzător, în fața Bisericii și a Țării, Sf. nostru Sinod sub președinția ÎPS Voastre.

[...] După ce mi-am făcut datoria de a vă expune cazul meu prin aceste rânduri, vă declar din nou că sunt hotărât ca, chiar

cu prețul vieții mele, să apăr dreptatea și demnitatea Bisericii, iar pe ÎPS Voastră, față de măsurile ce ați luat împotriva mea, dacă nu vă vor judeca oamenii de azi, las să ne judece Dumnezeu și urmașii noștri.”

Din scrisoarea a doua a ÎPS Gurie către Patriarhul Miron Cristea (19 noiembrie 1936)

„Suspendarea mea, înainte de a fi judecat, domiciliul meu forțat și izgonirea mea din eparhie înainte de a fi declarat vinovat de un for competent în urma unei judecări legale și canonice, constituie o flagrantă și nemaipomenită călcare a legalității și canonicității. Dar, chiar în cazul când aș fi fost vinovat, în situațiunea în care sunt tratat cu concursul și binecuvântarea ÎPS Voastre ca președinte al Sf. Sinod, vă rog să vă gândiți ce valoare morală și juridică poate avea o astfel de judecată față de care eu sunt lipsit nu numai de dreptul de a mă apăra, dar și de libertatea la care are drept și cel mai umil cetățean.

[...] Pe baza celor două anchete (părținitoare, inexacte în fapt și ilegale în drept – Antal și a Adunării Eparhiale Chișinău) Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor mai întâi m-a trimis în cercetarea Înaltei Curți de Casație pentru presupuse delictе și însușiri de bani publici, făcându-se întinse cercetări judiciare încă în noiembrie 1936 prin domnul Consilier Macarovici, iar apoi a dat ordine pe cale administrativă să mi se sechestreze orice avere până la acoperirea unor închipuite lipsuri din culpa mea de peste 12 000 000 lei.

[...] Acum, după discuțiile din Senat, ÎPS Voastră îmi trimiteți vorbă că, dacă îmi dau demisia, sunteți gata să infirmați hotărârea Sf. Sinod pe motiv că n-ar fi fost dată cu majoritatea necesară (au votat pentru suspendare 15 membri ai Sf. Sinod din 28 – *n.a.*) și să-mi înlesniți pensionarea ca Mitropolit fără nicio altă măsură neplăcută pentru mine.

Faptul acesta constituie și el un procedeu absolut intolerabil, cu care eu pentru nimic în lume nu mă pot învoi, pentru că eu mă găsesc în această tristă situație nu din cauza că aș fi vinovat, ci numai pentru că s-a urmat și se urmează cu mine din partea Sf. Sinod și a Ministerului de Culte și Arte o procedură absolut ilegală și nedreaptă, un tratament de persecuție, lipsit de orice scrupul și de orice legalitate.”

(*Gurie Grosu. Procesul și apărarea mea...*, p. 287)

Dosar de trimitere în judecata Secțiilor Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție a ÎPS Gurie Grosu, Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei (început la 9 iunie 1936, încheiat la 28 iunie 1938)

„Având în vedere că ÎPS Mitropolit Gurie i se impută mai multe delictе, așa că urmează a se face împotriva sa la aplicarea pedepsei și aplicarea dispozițiilor art. 40 din cod penal român vechi.

Pentru aceste motive, văzând și dispozițiile art. 270 din procedura penală Carol al II-lea combinat cu art. 584 și 589 din aceeași procedură penală

hotărâm:

Trimiterea în judecata secțiilor Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție a ÎPS Grosu, Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei:

1. Pentru delictul continuat de delapidare prevăzut și pedepsit de art. 140 din *Codul penal* român vechi combinat cu art. 23 din *Legea contabilității publice* din 1903 și cu art. 16 din *Legea contabilității publice* din 1929, cu art. 1 din ambele legi și cu art. 227 al citatei legi din 1929.

2. Pentru delictul continuat de abuz de putere prevăzut și pedepsit de art. 147 din *Codul penal* român vechi și

3. Pentru delictul continuat de nedreaptă luare prevăzut și pedepsit de art. 141 din *Codul penal* român vechi, texte

combinat cu dispozițiile art. 40 din *Codul penal* român vechi.

4. Scoaterea de sub urmărire penală a ÎPS Gurie Grosu pentru delictеle continuate de abuz de putere și de nedreaptă luare săvârșite în prejudiciul Sf. Mănăstiri Hârjauca, inf. prev. de art. 147 din *Codul penal* român vechi ca și pentru delictеle de calomnie și denunțare calomnioasă prevăzute de art. 294 și 298 din *Codul penal* român vechi reclamate împotriva ÎPS Sale de către dnii Lt. Col. Victor Panaitescu și Col. St. Zăvoianu, ambii din București, acțiunea publică pentru aceste infracțiuni fiind stinsă pentru cauze legale.

Martorii sunt indicați în cuprinsul acestei ordonanțe definitive, iar părți civile sunt constituite.

Cu drept de apel în trei zile de la comunicare.

Data la Cabinetul Nostru din Palatul Justiției din București, astăzi, 28 iunie 1938.

Consilier Instructor (ss) Al. Macarovici
Magistrat Asistent (ss) N.L. Boltuș”

(ANRM, fond 1232, inv. 1, dosar 318, f. 146-147)

Nota autoarei

În anul 1941 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, luând în discuție cazul Mitropolitului Gurie al Basarabiei și având în vedere că **Înalta Curte de Casație l-a absolvit de orice vină**, i-a ridicat suspendarea.

Mitropolitul mai era în viață când i s-a făcut dreptate. Dar aceasta nu l-a mai putut întoarce din lumea rugăciunii până în clipa când a trecut la Domnul, pe 14 noiembrie 1943, la mănăstirea Cernica. S-a rugat și pentru iertarea prigonitorilor, unelte ale cominterniștilor, alarmați de faptul că în timpul arhipăstoririi lui Gurie se producea *de facto* unificarea Bisericii Ortodoxe din Basarabia cu Biserica Ortodoxă Română. Cuvintele prin care s-a rugat Domnului le găsim și în cartea *Procesul*

și apărarea mea...: „Doamne, Dumnezeu-le, fă ca nedreptatea aceasta să nu rămână triumfătoare... și sufletele robilor Tăi, care s-au pretat la aceasta, să nu rămână pierdute în veac...”

Spicuri din referatul preotului Alexandru Ceachir, parohia Curleni, cercul III, județul Orhei, prezentat în septembrie 1938 la Conferința Generală anuală cu tema *Educația religioasă și morală a tineretului*

„De la un preot se cere mult și, poate, sunt mulți din preoți – acești umili slujitori ai Altarului – modești, care muncesc din răspuțeri pe toate tărâmurile, în special pe cel al educației religioase a tineretului și care, poate, își dau bine seama de importanța acestei probleme. Însă până acum trebuie să recunoaștem, cu părere de rău, că roadele muncii noastre sunt încă neînsemnate. Care este cauza? Prima cauză care ne împiedică să ne ocupăm de educația religioasă a tineretului și care ne face să nu culegem nici roadele cuvenite este sărăcia și criza materială și morală la care a ajuns țăranul nostru în ultimul timp, încât toate produsele agricole abia îi ajung să-și întrețină casa. [...] Pământul îl cultivă în mod primitiv, vitele slabe și lipsa de unelte agricole – toate la un loc fac ca produsul să fie prost, fără preț pe piață și puțin. O altă cauză. Războiul mondial a lăsat urme funeste în toate straturile sociale, o completă depravare morală, dezorientare și deprinderi rele. Vorbesc numai de pătura țărănească, căci cea intelectuală, poate mai imorală și mai stricată, rămâne să-și ispășească ea singură păcatele ei. O altă cauză. Propaganda subversivă, făcută contra religiei creștine de către curentele extremiste de stânga: comunismul, ateismul, materialismul etc. Aceste curente subversive, care au făcut ravagii pe la orașe, în familii intelectuale și muncitorești, au început să treacă și pe la sate.

[...] Mijloacele care trebuie aplicate, pentru ca munca noastră pastorală să nu fie zadarnică, ar fi:

1. Ridicarea simțului moral și religios al însuși părinților, deci a păturii mature. Dacă părinții sunt morali, sădind în sufletele copiilor sentimente morale și creștine, apoi nouă ne ușurează foarte mult munca.

2. Ridicarea stării gospodărești și materiale a țăranului muncitor.

3. Organizarea sub auspiciile bisericilor a unei secțiuni de asistență socială.

4. Atragerea tineretului în societăți religioase de tipul Societății „Sf. Gheorghe”. Prin șezători și conferințe cu subiect religios-moral, cu participarea preoților, să ne aplecăm spre cunoașterea sufletului și spiritului tineretului.

5. Organizarea bibliotecilor populare, dând posibilitate tineretului să citească, mai ales în serile și nopțile lungi de iarnă.

[...] În parohia mea am constatat că tineretul citește cu plăcere *Foile duminicale*, mai cu seamă tinerii premilitari. Trebuie deci ca onorata Secție culturală a Consiliului Eparhial să editeze cât mai multe foi și nu numai cu predici și explicări a Sf. Evanghelii, ci și cu istorioare morale scurte și pe înțelesul tuturor.

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 189, f. 22-23)

Spicuri din referatele Conferinței pastorale de toamnă (1938) cu tema *Bazele morale și dogmatice ale Bisericii Ortodoxe*

Preot Procopie Jechiul, parohia Mârzești, județul Orhei:

„Olimpicul Goethe spunea odată: «Va progresa societatea mult și în toate direcțiile, dar nu va trece niciodată peste sublimitatea moralei creștinismului.» Dacă întreg creștinismul poate fi definit printr-un singur cuvânt, apoi acesta este dragostea. Credința, speranța și dragostea este un «triolet» axiomatic al creștinismului, răspunzând fie-

care celor trei însușiri cu care este înzestrat omul: rațiune, voință și sentiment.

Într-adevăr, în credință predomină rațiunea, în speranță voința, și în dragoste sentimentul. Dragostea este cel mai sublim postulat al divinității. Pe drept cuvânt spune Sf. Apostol Pavel: «Dacă dragoste nu am, nimic nu sunt.»

[...] Nu există Stat fără Biserică. Încercarea zadarnică de a o elimina din Stat – întreprinderile guvernului stalinist – sunt utopii, porniri necugetate contra firii. Biserica este sufletul Statului, a o elimina înseamnă a-i scoate motorul în funcție de care sunt toate manifestările – înseamnă a crea un stat fără suflet – stalinist. Statul fără Biserică este un mort ambulant care, deși conștient că persistă în greșeală, persistă cu și mai multă nebulie, și aceasta din marea caritate diabolico-internațional-umanitaristă.

Se vor scufunda și distruge state, poate vom asista la o schimbare a configurației geografice a întregii lumi, dar Biserica, fiind imaterială, va rămâne veșnic singurul factor de unire a oamenilor normali, făcând astfel legătura atât de firească între tată și fiu, între Dumnezeu și Om...”

Preot P. Bivol, parohia Zagoreni, județul Orhei:

„Din cele mai vechi timpuri omenirea a căutat să se elibereze de rău. În firea omului, contra dominării răului, protestează rațiunea, conștiința și simțul. Tendința către fericire, prin eliberarea din ghearele răului, este impulsul principal al vieții omenești. Există însă teorii, care se împacă cu răul, ca fiind ceva natural, fără de care nu se poate. Conform acestor teorii, nu trebuie să încercăm să înlăturăm răul din viața omenească. Învățătura creștină nu susține acest lucru. Conform concepției creștine, răul este negarea binelui. Contrar pozitivismului, învățătura creștină despre rău consideră cu puțință mântuirea, eliberarea de rău. Posibilitatea aceasta e condi-

ționată de ideea creștină despre esența și originea răului. Răul nu se găsește în ființa lucrurilor, el este ceva ocazional și, deci, înlăturabil. Începutul răului se găsește în libertatea omenească, în îndepărtarea ei arbitrară de bine, dar nu în însăși firea sufletului omenesc...”

Preot Nicolae Șelaru, parohia Izvoare, județul Orhei:

„Limitele Bisericii se lărgesc până dincolo de existența omului, lăsând să-și găsească locul între viața văzută și nevăzută a Universului.

După o expresie a lui Berdeaev, Biserica este cosmosul încreștinat, este lumea readusă în starea ei primordială.

Așadar, Biserica este o amintire a frumuseții trecute și o preînchipuire a celei viitoare.

[...] Biserica, închipuită ca un mare organism, este un reflex al frumuseții Divine. Universul întreg este închipuit ca o biserică de mari proporții, unde fiecare creștin participă la Dumnezeu. Din partea omului se cere numai voință de participare, iar energia trebuitoare și puterea mântuitoare se împărtășesc de către Duhul Sfânt, precum și viața unei mlădițe situată pe o tulpină, este hrănită de către aceasta din urmă.

[...] Iubirea în ortodoxism este un principiu ontologic. Existența nu este posibilă fără această virtute. Omul există numai atât cât iubește. Când se exclude din iubire, încetează de a mai exista. Păcatul nu este ceva substanțial în sine, ci tocmai această excludere din iubirea Divină...”

Preot Alexandru Ceachir, parohia Curleni, cercul III, județul Orhei:

„Paralel cu progresul uman, din toate laturile vieții pământești a progresat și concepția materialistă, așa încât azi toată lumea din toate straturile sociale și-a creat un ideal – materialismul, – nimicind cu totul latura cea mai prețioasă: sufletul, religia și morala.

[...] Lumea de azi nu judecă Biserica după autoritatea ei dumnezeiască, ci o judecă după organizarea ei externă pe pământ. Astăzi Biserica, organizație de sorginte divină, Capul ei fiind însuși Mântuitorul Hristos, se judecă și se critică după slăbiciunile și neajunsurile conducătorilor și membrilor ei.

[...] Biserica n-are menirea doar să organizeze viața creștină externă a membrilor ei. Ocupația ei principală este să pregătească mereu simțul religios-moral și renașterea spirituală a membrilor ei."

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 189, f. 82; f. 101-102, f. 118, f. 160-162)

Spicuri din raportul preotului Andrei Svetlov, cercul III, județul Orhei, la Conferința anuală cu tema *Preotul în luptă cu necredința și imoralitatea* (mai 1939)

„Întrucât nici până azi omenirea nu se poate descătușa de materialismul dominant, găesc că subiectul conferinței atinge una din cele mai esențiale probleme sufletești a vremii noastre. Invențiile spiritului omenesc îl fac pe om să creadă că știința este în stare să rezolve tot, să explice tot și să-l ajute în tot.

Cele mai nevisate realizări zăpăcesc spiritul omenesc cu strălucirea lor, făcându-l să se încreadă în puterile sale și că poate fi stăpân a toate, ajungând astfel la indiferentismul religios și chiar la negarea existenței lui Dumnezeu.

[...] Singură știința nu ne va duce la progres, căci ea nu poate îmbunătăți moravurile, nu ne poate renaște și înălța. Nu negăm meritele științei, dar azi vedem că alături de atâtea minunate invenții, închisorile sunt pline, iar pilda bogatului cu săracul Lazăr nu și-a pierdut din clasică ei însemnătate.

[...] Mediul orășenesc contribuie la scăderea sentimentului religios, sporind imoralitatea. E greu unui muncitor să-și păstreze sentimentul religios, atunci

când vede atâta lume petrecând în berării, cafenele, restaurante, și totuși, o lume care trăiește în lux. Pe muncitor îl cuprinde un dor de răzvrătire împotriva acestor oameni.

Iată de ce o latură de căpetenie în apropierea celor bogați de cei săraci este lupta preotului împotriva petrecerilor și a luxului. Orice lux aduce omului satisfacții și bucurii. De exemplu, luxul artei pe care nici creștinismul nu l-a condamnat și dovedă avem Bisericile noastre cu frumoasele podoabe și nu-l putem disprețui. Dar în orice lux este o parte de vanitate, o parte inutilă, de tristă vanitate. Să suprimăm cel puțin partea de lux consacrată vanităților inferioare, amorului propriu, rău înțeles, care poate nu face decât să mărească suferința acelora care nu pot să-și îngăduie aceleași luxuri..."

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 110, f. 7)

Spicuri din darea de seamă a Protopopiei Cercului 2, jud. Tighina despre mersul vieții bisericești în anul 1937

„Pentru luminarea parohienilor preoții se folosesc de predici, cuvântări, conferințe duminicale, de societățile „Sf. Gheorghe”, „Sf. Parascheva”, de adunările subcercurilor religios-culturale-pastorale. Majoritatea preoților predau religia în școlile primare în modul cel mai conștiințios.

Majoritatea cântăreților au organizat coruri bisericești din elevi din școlile primare și adulți. Predau cântul bisericesc în școlile primare.

[...] Chestia cu Calendarul îndreptat prinde a se tranșa. Sărbătorile Crăciunului au trecut bine, fiind bisericile pline de credincioși. În cercul 2 Tighina o parte din parohii au acceptat Calendarul îndreptat chiar de la început – parohiile Alexandreni, Nicolaeni, Copceac, Manzâr, Sturdzeni, Ceaga, Troița.

Poporul ține la credința sa ortodoxă, la datinile vechi, totuși, în urma introducerii stării civile, a Calendarului îndreptat, propagandei politice, a început a se demoraliza.

Mișcarea sectară și antireligioasă

Propaganda sectară și antireligioasă se intensifică mereu. Libertatea acordată prin lege le-a făcut «mână liberă», i-a încurajat și, neîmpiedicați de nimeni, cutreieră satele.

Sectanți sunt în parohiile:

1. Alexăndreni. Bapțiști și evangheliști sub conducerea lui Alexei Cotroceico și Mihail Tomîn.

2. Bahmutea – conducător Socolov.

3. Ceaga – conducător I. Iașenco.”

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 158, f. 82)

Spicuri din darea de seamă pe anul 1937 a preotului misionar episcopal Th. Rudiev

„Mișcarea stilistă nu prinde în județul Tighina, unde partea de jos a județului aproape toată populația sărbătorește după calendarul îndreptat. Numai pe lângă Nistru, unde-i o masă compactă moldovenească majoritatea credincioșilor se abțin de a sărbători odată cu Biserica. [...] Pentru propagarea calendarului îndreptat am căutat să fiu cât mai aproape de popor în zilele hramului Bisericii. Sărbătorirea hramului Bisericii în sudul Basarabiei se face cu un fast mare; creștinii din satele apropiate vin cu trăsurile direct lângă Biserică și numai după terminarea Sf. Liturghii se duc pe la casele cunoscuților. Am îndemnat de a fi una cu Domnul, a sărbători odată, și cu încetul, treptat, sat de la sat, s-au molipsit și au trecut regiuni întregi la sărbătorire după Calendarul îndreptat.

După desființarea partidelor politice nu se face propagandă pentru stilul vechi.”

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 158, f. 30, f. 34)

Spicuri din darea de seamă generală anuală despre mersul activității clerului în cursul anilor 1937-1938 din punct de vedere pastoral-misionar și religios-cultural de protopopul prot. Pavel Andrei, cercul II, Orhei

„Am credința că încetul cu încetul predarea religiei în școlile primare va progresa. În multe școli, unde învățătorii au dragoste de Biserică și cunosc muzica bisericească, s-au organizat coruri foarte frumoase. În parohia Onișcani – corul bisericesc e organizat de învățătorul Românescu, în Dereneu – de învățătorul Alexa.

[...] Conferințele duminicale nu prind în Basarabia, nu se pot introduce în măsura dorinței din mai multe cauze: obișnuința milenară a credincioșilor să dea cea mai mare atenție Sf. Liturghii. Pentru Sf. Liturghie ei sunt dispuși să stea în Biserică până la ora 11 p.m., iar seara nu mai vin la biserică iar, pentru conferința duminicală.

În Basarabia slujbele bisericesti, mai ales Sf. Euharistie, se fac foarte larg, se citește tot după Tipic și credincioșii, obosind de dimineață până la 12-2 p.m., după-masă nu mai vin la biserică.

[...] Mișcarea sectară și antireligioasă deloc nu este periculoasă, ba în prezent se vede o clătinare a sectanților spre Biserica noastră ortodoxă.

[...] În câteva parohii sunt câte trei-patru familii de inochentiști, dar nepericuloși, considerați de credincioși ca niște zăpăciți.”

(ANRM, fond 1135, inv. 1, dosar 158, f. 15)